

BELKUF GP KUUGP

H. AUGUSTINUS

BELIJDIGING

In eigentijdse bewerking

ARCO REEKS 3

 DE BOOG

VOORWOORD VAN DE UITGEVER

'Bij Augustinus vindt men altijd onmiddellijk de gepassioneerde, lijdende, vragende mens met wie iedereen zich kan identificeren' (kardinaal Ioseph Ratzinger, *Zout der aarde*, blz. 61).

Iedereen die oprecht zoekt naar de waarheid en zin van het leven, heeft affiniteit met Augustinus. Daarom denken wij er goed aan te doen Augustinus toegankelijker te maken voor de hedendaagse (jonge) lezer, door een geactualiseerde en verkorte bewerking van de *Confessiones* in Nederlandse vertaling op de markt te brengen. Als uitgever kunnen wij ons terugvinden in de 'Verantwoording' van de Spaanse bewerker, de letterkundige en dichter Pedro Antonio Urbina.

Bij de vertaling uit het Spaans is rekening gehouden met de vroegere Nederlandse vertalingen van de originele tekst van Augustinus door dr. A. Sizoo en dr. G. Wijdeveld (laatstgenoemde is thans nog in de boekhandel verkrijgbaar, Uitgeverij Ambo bv, Baarn).

De correspondentie van de vertaalde tekst met de oorspronkelijke indeling van de *Confessiones* hebben wij steeds vermeld.

Stichting De Boog

VERANTWOORDING

Meer dan een 'verontschuldiging', omdat ik zou denken iets schuldigs gedaan te hebben door dit boek te schrijven, wil het navolgende een verantwoording zijn die misverstanden beoogt te voorkomen.

Ik heb een vrije versie in hedendaagse taal gemaakt van de Belijdenissen van Augustinus van Thagaste. Waarom? Was die nodig?

Ik koester een diep respect voor het oorspronkelijke werk van Augustinus en ben van mening dat het, letterlijk en strikt tekstueel vertaald, gelezen en door de vakspecialisten bestudeerd en nader uitgelegd dient te worden. Er is iets groots in het werk van Augustinus: meer dan vijftien eeuwen zijn voorbijgegaan en dat grootse is nog steeds niet verouderd en zal nooit verouderen, omdat het om de waarheid handelt.

Er is echter in zijn boek iets wat wel verouderd is. De grote werken uit de literatuur verouderen niet wat betreft de ideeën die ze uitdrukken, maar ze worden wel oud, voorzover het literaire in die werken kunst is. In die zin zijn de Belijdenissen wel verouderd, veel zelfs, omdat de literaire kunst van Augustinus die lange vijftien eeuwen niet heeft doorstaan en de tijd erover heeft gezegevierd. De tijd zegeviert niet over de intellectuele inbreng of over de levensoprechtheid, maar zij heeft wel getriomfeerd over de geringe literaire kunst van het werk. Naar mijn mening zijn de Belijdenissen voor een hedendaagse lezer die er niet goed in thuis is, literair gezien verouderd, ook al betekenden zij in hun tijd een ongewone nieuwigheid en een uiterst originele wijze van autobiografieschrijven, zo uitzonderlijk, dat van toen af de aanpak en het ontwerp van alle biografieën erdoor beïnvloed werden.

Augustinus van Thagaste was leraar in de retorica, geoefend in de welsprekendheid, en dat verklaart waarom zijn geschriften zo verschrikkelijk overladen, 'barok', ingewikkeld en haast verwrongen, verstikkend zijn. Zijn brutale oprechtheid komt zodoende bijna als onoprecht over, en dat is uitsluitend te

wijten aan zijn plechtstatige verhaaltrant. Dit is trouwens niet alleen mijn mening: ik weet uit ervaring hoeveel mensen die vol goede moed de Belijdenissen begonnen te lezen, het boek van Augustinus tenslotte uit vermoeidheid hebben gesloten. Heden ten dage komt de waarheid tot ons zonder welsprekendheid, zonder uitvoerig betoog en hoogdravende kreten; vandaag de dag, zo komt het me voor, biedt de waarheid zich bijna naakt aan of gaat zij tenminste eenvoudiger gekleed dan de gewaden waarin de advocaten, pedagogen en politici van het Romeinse Rijk haar hulden.

In dit licht bezien denk ik, dat mijn geactualiseerde versie nodig was. Waarom? Omdat velen de waarheid van Augustinus niet lazen, alleen al omdat ze op zo 'n retorische wijze werd aangeboden. En het is goed, lijkt me, dat de mens van vandaag opnieuw het menselijke en innerlijke avontuur van Augustinus van Thagaste beleeft. Die man, die meer dan vijftien eeuwen geleden heeft geleefd, is heden ten dage nog steeds actueel, uiterst actueel. Zijn problemen, zijn angst, zijn zoeken, heel zijn leven is een levend antwoord op de vragen en onzekerheden van de mens van nu: het is dezelfde problematiek die ook tegenwoordig zo duidelijk naar voren komt in jonge mensen die op zoek zijn naar de zin van hun leven.

Met deze 'verantwoording' wil ik mogelijke misverstanden en onterechte beschuldigingen voorkomen, want het lijkt toch op zijn minst opmerkelijk de 'universele kerkleraar' te willen verbeteren. Overigens, het oorspronkelijke werk van Augustinus is er nog steeds: men kan het boek altijd in het Latijn lezen, zoals hij het in de vierde eeuw heeft geschreven.

Pedro Antonio Urbina

IN THAGASTE (NUMIDIË) – HET HUIDIGE SOUK AHRAS (ALGERIE) – WORDT OP 13 NOVEMBER 354 AURELIUS AUGUSTINUS GEBOREN

[I, VI, 7] Wat is het dat ik U zeggen wil? Ik wil U zeggen –en lach mij maar niet uit!– dat ik niet weet waarvandaan ik hier gekomen ben, in dit sterfelijk leven oftewel dit levend sterven. Ik weet het niet. Ik weet alleen maar, dat ik bij mijn komst in dit leven ontvangen werd door de liefkozingen van mijn ouders.
[1]

Niet dat ik mij dat herinner, maar ik heb het hen horen vertellen.

Toen ik in dit leven kwam, werd ik verwelkomd door de troost die me gegeven werd door de mensenmelk, waar de borsten van mijn moeder en de voedsters vol van waren: het voedsel van mijn zuigelingentijd. Ik wilde er niet meer van hebben dan zij mij gaven, en zij wilden mij niet meer geven dan ik nodig had. Dat is alles, en hetzelfde gebeurt met alle andere kinderen. Ook dat ben ik natuurlijk pas veel later te weten gekomen, want in die tijd kon ik alleen maar zuigen, gekalmeerd worden door liefkozingen, en huilen wanneer me iets dwars zat. Zo werd ik goed gedaan dank zij U, want alle goede dingen komen van U.

[I, VI, 8] Later begon ik te lachen, eerst in mijn slaap en daarna wanneer ik wakker was. Dat hebben ze mij verteld en ik geloof het, omdat we iets dergelijks ook bij andere baby's zien.

Geleidelijk aan begon ik te beseffen waar ik was. Toen begon ik ook mijn wensen kenbaar te maken aan hen die ze konden vervullen. Maar ik wist me niet uit te drukken en zij begrepen mij niet. Daarom probeerde ik het met spartelen en krijsen, want dat was de manier om te laten weten wat ik wilde. Maar mijn tekens en gebaren leken niet erg op wat ik in feite wilde, en daarom begrepen de anderen me niet. Soms begrepen ze me niet of gaven ze mij niet mijn zin, omdat ze dat niet goed voor mij vonden. Dan werd ik kwaad en zette het hun betaald door te huilen. Zo gaan alle kinderen die ik heb kunnen gadeslaan te

werk, en juist zij hebben mij, zonder het te weten, bijgebracht hoe ik zelf geweest ben, toen ik nog een kind was.

[I, VI, 9] Mijn kindertijd is allang gestorven en toch leef ik nog steeds. Komt dat omdat mijn kindertijd het vervolg was op een reeds gestorven levensfase, op de fase die ik in de schoot van mijn moeder heb doorgebracht? Maar wat is er daarvóór nog geweest? Was ik toen ergens of iemand? Niemand kan mij dat vertellen: mijn vader niet, mijn moeder niet, de ervaring van anderen niet, en zelf herinner ik mij er niets van. Alleen uit wat anderen over mij vertellen, weet ik dat ik in de schoot van mijn moeder leefde en dat ik als zuigeling reeds probeerde met tekens aan anderen kenbaar te maken wat ik voelde.

Ik heb mijzelf het bestaan niet gegeven. Ik heb gedacht, dat er misschien wel een andere bron is, totaal anders dan wijzelf, waaruit het bestaan en het leven naar ons toestroomt. Er zijn vele jaren voorbijgegaan, van onszelf en van onze ouders, en er zullen er nog veel meer voorbijgaan; en iedereen zal leven en bestaan volgens een bepaalde bestaanswijze hoe dan ook... Er zullen vele dingen zijn, morgen en nog lang daarna, en telkens zal alles wat gisteren was verder weg zijn, en telkens verder terug...

Ik begrijp niet hoe dat allemaal gebeurt.

* * *

[I, VII, II] Ik ben bang, dat je zelfs van een kind van één dag oud niet kunt zeggen dat het vrij van zonde is. Wat heb ik toen voor kwaad gedaan? Wel, de dingen natuurlijk die aan een pasgeboren kind eigen zijn: bijvoorbeeld begerig en huilend verlangen naar de moederborst. Als ik nu nog even begerig naar voedsel verlangde, zouden ze me uitlachen en terechtwijzen. Toen reeds deed ik dingen die berisping verdienden. Alleen omdat ik degene die me kon berispen niet begreep, verzetten zowel gebruik als gezond verstand zich tegen zulke terechtwijzingen. Naarmate wij opgroeien, laten we zo'n manier van handelen varen; ik heb nog nooit een volwassen en normaal mens gezien die bij het schoonmaken van het een of ander het goede weggooit; integendeel.

Maar was het daarom goed, dat ze mij als kind niet berispt hebben? Moet ik daaruit opmaken, dat het goed was dat ik huilend vroeg om dingen die schadelijk voor me waren? Was

het goed om kwaad te worden op mensen die niet deden wat ik wilde, zelfs op mijn ouders die toch veel wijzer waren dan ik en me daarom niet op mijn wenken bedienden? Was het goed dat ik hen, zo hard ik kon, sloeg omdat ze geen gehoor gaven aan mijn bevelen, en dat terwijl het toch schadelijk voor mij zou zijn, als ze er wel aan voldeden? Nee, dat was niet goed. Hieruit volgt naar mijn mening, dat de onschuld van het kind gelegen is in de zwakheid van zijn ledematen, maar niet in zijn ziel.

Ik heb eens nauwlettend een baby gadeslagen die jaloers was. Hij kon nog niet praten, maar hij keek nijdig met een gezicht wit van woede naar een ander kind dat samen met hem gezoogd werd. Menigeen zal dit wel eens hebben meegemaakt. Men zegt dat moeders en voedsters weten hoe ze dergelijke neigingen bij kinderen kunnen uitbannen. En dan zeggen we, dat kinderen onschuldig zijn. . . Ik begrijp niet hoe men van onschuld kan spreken, als een baby zijn lotgenoot, die hetzelfde voedsel nodig heeft om in leven te blijven, niet kan dulden als zijn broeder die net als hij de rijke, overvloedige moedermelk drinkt. Zoiets wordt echter van kinderen aanvaard, niet omdat het niet erg is, maar omdat men aanneemt, dat het mettertijd wel zal verdwijnen. Wanneer we dit daarentegen bij een ouder iemand bemerken, kunnen we het niet meer lijdzaam tolereren. [2]

[I, VII, 12] Ik schaam me om dit leven dat ik nu leid te verbinden met die kindertijd, waarvan ik me niet eens herinner dat ik die beleefd heb; ik geloof het allemaal, omdat ze het me verteld hebben en omdat ik het ook bij andere kinderen zie. Overigens herinner ik me van mijn eerste kinderjaren net zo weinig als van mijn leven in de moederschoot.

Als er vanaf het eerste begin in mij – en in ieder mens – boosaardigheid heerst, wanneer of waar is de mens dan onschuldig geweest? Maar ik laat die kinderjaren nu maar rusten, want waarom zou ik er verder op doorgaan, als ik er toch geen spoor van herinnering aan bewaar. . .

* * *

[I, VIII, 13] Op de weg van die prille jaren naar het heden ben ik in mijn jongensjaren gekomen. Of misschien is juist het omgekeerde gebeurd: de jeugdijaren hebben de kindertijd

opgevolgd, zonder dat die helemaal weggegaan is. Trouwens, hoe zou die moeten weggaan, en waar zou hij naar toe moeten gaan? Hoe dan ook, de zuigelingentijd hield op te bestaan: ik was geen kind meer dat zich niet kon uiten, maar een kind dat praatte.

Ik heb leren praten, maar pas later heb ik gemerkt hoe ik dat heb geleerd. Het waren niet de oudere mensen die me leerden spreken door me de woorden methodisch of in een bepaalde volgorde voor te houden, zoals ze me later hebben leren lezen; nee, ik heb het zelf met mijn verstand gedaan. Wanneer ik mijn gevoelens met geluiden, zuchten en met armen en benen wilde uiten om mijn wil gedaan te krijgen, zag ik dat ik niet alles duidelijk kon maken wat ik wilde, en aan wie ik het kenbaar wilde maken; wanneer de ouderen iets een naam gaven, prentte ik dat dan ook in mijn geheugen. Als zij dat woord later weer eens een keer uitspraken en zich naar een bepaald voorwerp toe bewogen, begreep ik dat het betreffende voorwerp bij zijn naam genoemd werd door dat woord dat zij uitspraken, wanneer ze dat voorwerp wilden aanduiden.

Dat dit inderdaad zo was, leidde ik af uit hun bewegingen, die als het ware de aangeboren taal van de mens zijn: gelaatsuitdrukkingen, oogopslag, lichaamsbewegingen, stemklank; ze laten allemaal de emoties van de ziel zien als men iets wil vragen, vasthouden, afwijzen of ontvluchten. Op die manier ontdekte ik hoe woorden in verschillende volzinnen op bepaalde plaatsen gebruikt werden. Langzamerhand ging ik toen begrijpen welke dingen daarmee werden bedoeld. Tevens leerde ik mijn mond aan te passen aan de gehoorde woorden, zodat ik ze kon uitspreken.

Ik begon deze tekens, waarmee ik mijn wensen kenbaar kon maken, te benutten bij degenen met wie ik optrok en zo ging ik geleidelijk aan deel uitmaken van de gemeenschap, onderworpen aan het gezag van mijn ouders en de aanwijzingen van de oudere mensen.

* * *

[I, IX, 14] Wat een ellende en ontgoocheling heb ik ervaren, toen ik merkte dat ik – een kind nog – als de juiste levensnorm kreeg voorgehouden, dat ik moest gehoorzamen aan degenen die mij aanspoorden om in deze wereld te schitteren, uit te

blinken in de welsprekendheid, omdat ik daarmee eer en rijkdom zou kunnen verwerven. Daarom werd ik op school gedaan om lezen en schrijven te leren, dingen waarvan ik het nut niet kon inzien. Als ik niet snel genoeg leerde, kreeg ik klappen. En zo'n methode genoot de instemming van de grote mensen: zij hadden al eerder dit schoolleven doorgemaakt en daarmee voor ons wegen vol ellende aangelegd, tot vermeerdering van de last en het verdriet van de mensheid.

Gelukkig trof ik ook mensen aan die in God geloofden, en van hen leerde ik aanvoelen, zo goed als ik kon, dat Hij een groot Wezen is, dat Hij ons aanhoort en ons te hulp komt, ook al zien we Hem niet. Daarom begon ik als kind al God aan te roepen als mijn steun en toeverlaat, bijna terzelfder tijd als ik begon te praten, en hoe klein ik nog was, bad ik God met aandrang, dat ze me op school niet zouden aframmelen. En wanneer God me niet verhoorde, lachten de grote mensen mij uit, mijn ouders inclusief, die toch zeker niet zouden hebben gewild, dat ik iets ergs zou overhouden van die straffen, die destijds voor mij zo zwaar en ernstig waren.

Ik begrijp niet hoe onze ouders, als ze echt van ons hielden, konden lachen om de kwellingen die wij als kinderen van onze onderwijzers te verduren kregen. Want wij waren werkelijk bang voor die straffen, en daarom baden wij uit alle macht tot God om daartegen gevrijwaard te blijven.

[I, IX, 15] En toch schreven, lazen en leerden wij minder dan van ons verlangd werd. Dat kwam niet, omdat het ons aan geheugen of aan verstand ontbrak, maar omdat we graag speelden. En degenen die ons straffen, deden in feite hetzelfde: de «spelen» van de grote mensen noemen ze «zaken»; wij werden daarentegen om ons spel gestraft, en niemand bekommerde zich om onze straf, zoals ook niemand zich om de grote mensen en hun «spelen» druk maakt.

Wie kan goedkeuren, dat ik slaag kreeg omdat ik graag met een bal speelde en niet in een sneller tempo de letters leerde, terwijl ik als volwassene met die letters toch een heel gevaarlijk spel zou gaan spelen...

Deed degene die me sloeg niet hetzelfde als wat ik deed? Als hij door een van zijn medeleraren in een onbenullig zaakje werd overtroefd, werd hij kwaad of van afgunst vervuld, veel

meer dan ik, wanneer ik in het balspel tegen een medespeler het onderspit moest delven.

[I, X, 16] Niettemin vergiste ik mij door ongehoorzaam te zijn aan mijn ouders en onderwijzers, want later kon ik die kennis die ze me wilden bijbrengen goed gebruiken, ongeacht de bedoelingen die zij er destijds mee hadden! Ik was immers niet ongehoorzaam, omdat ik me met betere dingen bezig wilde houden, maar omdat ik zo graag wilde spelen: in de wedstrijden met mijn vriendjes probeerde ik trotse overwinningen te behalen, ik wilde mijn oren vleien met valse loftuigingen, die me nog heviger jeuk zouden bezorgen. Tegelijkertijd keek ik, met een soortgelijke nieuwsgierigheid, en met steeds meer gloeiende ogen naar de theaterstukken – een van die «spelen» van de grote mensen. Degenen die privé-voorstellingen aanboden, stonden bij de anderen in zo'n hoog aanzien dat iedereen wenste dat zijn kinderen ook ooit die eer te beurt zou vallen; toch lieten ze graag toe, dat de onderwijzers hun kinderen zwaar straftten, als dezen – naar hun zeggen – de tijd verspilden door zulke theaterstukken te gaan bekijken, hetgeen ten koste van de studie ging, terwijl zij door de studie toch zo ver zouden kunnen komen, dat zij ooit zulke privé-voorstellingen konden geven. Wat was het moeilijk om grote mensen te begrijpen!

* * *

[I, XI, 17] Als kind had ik al horen spreken over het eeuwige leven dat ons beloofd is, en werd ik getekend met het teken van het Kruis en liet men mij de smaak van het zout proeven in de aan het doopsel voorafgaande ritus, het catechumenaat. Zo had mijn moeder het gewild, want zij hoopte altijd vurig op God.

Toen ik nog een kind was, kreeg ik op zekere dag plotseling hevige buikpijn en zware koorts; ik stond op het punt te sterven. Zieltogend heb ik toen vurig en vol geloof bij mijn moeder erop aangedrongen het doopsel van Christus te mogen ontvangen. Mijn moeder schrok daarvan en was tegelijkertijd erg blij, omdat zij mij door het geloof in God voor het eeuwige leven wilde bestemmen en er al haastig voor had gezorgd, dat ik onderricht kreeg en mijn zonden zou belijden.

Maar ik werd langzaam weer beter. Met het herstel van mijn gezondheid werd het doopsel uitgesteld; men oordeelde immers

dat ik, wanneer ik in leven bleef, onvermijdelijk weer in zonden zou vervallen; en mijn zonden na het doopsel zouden nog veel groter en ernstiger zijn. Zo was het destijds – ten onrechte – gebruikelijk.

In die tijd waren wij thuis allemaal gelovig: ik geloofde, mijn moeder, heel het huisgezin geloofde, behalve mijn vader; maar hij kon de vroomheid die mijn moeder me ingaf, niet uitbannen en wist niet gedaan te krijgen, dat ik niet meer in Christus zou geloven zoals hij. Mijn moeder zorgde ervoor, dat ik het geloof bewaarde en daarin gesterkt werd; en ofschoon zij in dat opzicht tegenover mijn vader stond, diende en gehoorzaamde zij hem in alle andere dingen, hoewel zij in alles beter was dan hij.

[I, XI, 18] Maar wat ik niet begrijp is hoe en waarom mijn doopsel werd uitgesteld. Als ze gedacht hebben, dat ze me een weldaad bewezen door me in alles mijn grillen te laten volgen, alleen maar omdat ik toch nog niet gedoopt was, dan hebben ze zich vergist. Ik hoorde zeggen: «Laat hem toch, laat hem maar doen wat hij wil, hij is toch nog niet gedoopt». Maar als het om de lichamelijke toestand gaat, heb ik nog nooit horen zeggen: «Laat hem toch, laat hem nog maar zieker worden, want hij is toch niet gezond».

Het was beter geweest, als ze me gedoopt hadden, want dan zouden de inspanningen van mijzelf en van mijn ouders ervoor gezorgd hebben, dat mijn ziel gezond was geworden en niet meer ziek. Het zou beter geweest zijn, zonder enige twijfel. Maar omdat mijn moeder de vele en zware bekoringen die me bedreigden al zag aankomen, heeft ze me het blijkbaar gemakkelijker willen maken om in bekoring te raken.